

ЛЕКСІКА-СЕМАНТЫЧНАЕ ПОЛЕ КАНЦЭПТУАЛЬнай ЛЕКСЕМЫ НЕБА У ПРОЗА-ПАЭТЫЧНЫМ ІДЫЯСТЫЛІ У. КАРАТКЕВІЧА

*Артыкул прысвечаны даследаванню лексічнай структураванасці і вобразнай напоўненасці канцэптасферы ідыястылю У. Караткевіча на прыкладзе аналізу канцэптуальнай лексемы **неба** ва ўзаемадзеянні з іншымі канцэптамі.*

Даследаванне мастацкага тэксту, мовы асобнага аўтара немагчыма без вызначэння паняцця ідыястылю. “Паняцце стылю з’яўляецца ўсюды і пранікае скрозь, дзе складаецца ўяўленне аб індывідуальнай сістэме сродкаў выражэння і адлюстравання, выразнасці і вобразнасці, супастаўленай ці супрацьпастаўленай іншым аднародным сістэмам” [1, 8]. У апошні час адзначаецца павышаны інтарэс даследчыкаў мастацкага тэксту да ідыястылю – індывідуальным асаблівасцям выкарыстання мастаком слова той моўнай прасторы, што знаходзіцца ў яго распараджэнні. Сучаснае вызначэнне мастацкага тэксту ўключае, як правіла, указанне на важнасць асобы яго стваральніка. “Мастацкі тэкст разумеецца лінгвістамі як стварэнне, “якое ўяўляе рэалізацыю канцэпцыі аўтара, створаную яго творчым уяўленнем індывідуальную карціну свету, што ўвасоблена ў тканіне мастацкага тэксту пры дапамозе спецыяльна адабраных ў адпаведнасці з задумай моўных сродкаў” [2, 64].

Для беларускай літаратуры і культуры адным з прыкладаў найбольш яркіх ідыястыльовых прастор з’яўляецца літаратурна-мастацкая спадчына Уладзіміра Караткевіча, індывідуальна-аўтарская канцэпцыя свету якога рэпрэзентавана і ў прозе, і ў паэзіі, і ў драматургіі. Вершы і проза аднаго аўтара ўтвараюць адзіную моўную прастору, межы якой паміж асобнымі сферамі разумеюцца ў адзінстве, як утвараючыя яго ўнутраныя формы. На наш погляд, асаблівую цікавасць прадстаўляе феномен проза-паэтычнага ідыястылю (ППІ), які ў сукупнасці ўяўляе сабой дваадзінае полжанравае ўтварэнне (проза + паэзія) і мае асаблівасці (тэматычнае адзінства, ідыястыль як канцэптасфера, спецыфіка адбору моўных сродкаў,

адметнасці рэалізацыі прагматычных інтэнцый, эмацыянальных устаноў, прынцыпы апеляцыі да “чужых” тэкстаў, аўтарэфлексійнасць і інш.). Праблема ідыястылю мае комплексны характар, таму былі выпрацаваны крытэрыі аналізу ППІ па наступных узроўнях: канцэптуальным (ППІ У. Караткевіча як дваадзіная канцэптасфера), вобразна-паэтычным (лексічныя і іншыя сродкі стварэння вобразнасці), жанра-тэкставым (прыёмы жанра- і тэкстаўтварэння). Такі аналіз прадугледжвае вывучэнне асаблівасцей ідыястылю прозы і ідыястылю паэзіі аўтара ў дыялектыцы агульнага і прыватнага, універсальнага і спецыфічнага, а таксама ў аспекце знешняй і ўнутранай (уліваючы аўтарэфлексійнасць твораў) інтэртэкстуальнасці. Аналіз унутранай інтэртэкстуальнасці дапамагае раскрыццю сувязей на розных узроўнях. Разглядаецца праблема выяўлення канцэпта тэксту як згорнутага энсавай структуры. Менавіта канцэпт тэксту, сканструяваны аўтарам пераважна трапеічнымі сродкамі, стварае неабходныя перадумовы для ўспрымання рэцыпіентам семантыкі, сфакусаванай у адной або некалькіх лексемах, і выступае ў якасці інструментальнай дамінанты семантычнай кагезіі. Асноўныя канцэпты прозы і паэзіі становяцца ідыястыльовымі дамінантамі дваадзінай проза-паэтычнай канцэптасферы У. Караткевіча. Мастацкі канцэпт, як лічыць І. А. Тарасава, перш за ўсё – адзінка індывідуальнага разумення, аўтарскай канцэптасферы, якая вербалізавана ў адзіным тэксце творчасці пісьменніка (аднак існуе імавернасць эвалюцыі канцэптуальнай сутнасці ад аднаго перыяду творчасці да другога) [3, 12]. Менавіта канцэпт тэксту,

сканструяваны аўтарам пераважна трапеічнымі сродкамі, стварае неабходныя перадумовы для ўспрымання рэцыпіентам семантыкі, сфаксаванай у адной або некалькіх лексемах, і выступае ў якасці інструментальнай дамінанты семантычнай кагезіі.

Канцэпт у ідыястылі У. Караткевіча можа быць сэнсаўтвараючым цэнтрам асацыятыўнай структуры яго творчасці, можа станавіцца адным з элементаў асацыятыўнага поля іншых канцэптаў, увасабляцца ў ключавым слове як значнай кампазіцыйнай адзінцы, што знаходзіць сваю рэалізацыю ў ідэйна-мастацкай і эмацыянальна-ацэначным планах твораў, а гэта ў сваю чаргу звязана з фарміраваннем індывідуальна-аўтарскай карцінай свету. Мадэль канцэптасферы ППП У. Караткевіча можна прадставіць у наступным выглядзе: базавы збіральны вобраз – ядро мастацкай карціны свету – *Радзіма*; яго непасрэднае нападзенне састаўляюць ключавыя канцэптuallyна значныя лексемы гэтага поля: *зямля (ніва, дрэва), вада (рака, мора), неба (сонца, месяц)*; у бліжэйшым акружэнні знаходзіцца рад ключавых слоў другаснага парадку: *хлеб, груша, дуб, колас, кропля, крыніца, човен, туман* і інш. больш падрабязна гл. ў [4, 81-86]

Так, ядро семантычнай прасторы тэкстаў У. Караткевіча складаюць традыцыйныя для беларускай культуры вобразы: *зямля, рака, дрэва, ніва, неба* і інш. Славесныя знакі такога роду ў ППП аўтара дзякуючы канцэптуалізацыі і канататыўным прырашчэнням зазнаюць семантычную трансфармацыю ў сукупнасці ўтвараюць індывідуальна-аўтарскую канцэптасферу.

Семантычны патэнцыял канцэпту можа быць выяўлены шляхам аналізу ЛСП. Характарыстыка ключавых слоў, канцэптuallyна-значных лексем, якія аб'ектываваюць індывідуальна-аўтарскую карціну светаўспрымання, што дазваляе не толькі ўявіць аўтарскае разуменне семантычнага складу ідыястылю, але і прадстаўляе асноўныя, найбольш важныя для пісьменніка паняцці. Кантэкстуальны аналіз ключавых слоў-рэпрэзэнтантаў канцэптаў ППП паэта дазваляе глыбока і досыць дастаткова прасачыць усе адценні індывідуальна-аўтарскага асэнсавання канцэпта.

Канцэпт *неба* з'яўляецца канстантным, універсальным для мастацкай карціны свету, у проза-паэтычнай канцэптасферы (ПІК) У. Караткевіча паўстае ўнікальным, індывідуальным. Яго сэнсавое нападзенне ў кантэксце ажыццяўлення не столькі за кошт узуальнага значэнні лексемы (неба як уся бачная над Зямлёй прастора ў форме купала [5]), колькі дзякуючы аўтарскім канататыям, якія складаюць ва узусе перыферыю семантычнай вобласці дадзенага слова, а ў індывідуальна-аўтарскім кантэксце перамяшчаюцца да яе цэнтра.

У народным светапоглядзе *неба* наогул з'яўлялася адным з сінонімаў Космасу. Менавіта такое тлумачэнне ўтрымоўваецца і ў слоўніку Уладзіміра Даля (бясконца прастора, увесь абсяг і глыб Сусвету [6]). Але не толькі ў народным светаўяленні -- у навуцы і філасофіі паняцці "Космас", "Сусвет", "Неба" на працягу двух апошніх тысячагоддзяў ужываліся як ідэнтычныя. У славянскай міфалогіі неба -- выраз касмічнай поўнасці і бяскрайнасці і вобраз высокага неба звязаны найперш з гармоніяй свету ("*неба – разлівы ільноў*" [7, 136], "*аб высокім і сонечным небе*" [7, 166]), таму адзін з герояў пісьменніка сцвярджаў: "*чалавек носіць сваё неба з сабою*" [8, 145].

Неба ў ППП У. Караткевіча знаходзіць сваё адлюстраванне ў дзвюх правах ("*наш свет – ад сонца*

да месяца" [7, 247]): *начное* ("ноч адразу ахапіла іх, паглядзіла халаднаватай лапай твары, замірнула ў вочы касматымі зоркамі" [9, 206], "*лётае ноч над зямлёй*" [7, 139]) і *дзённае* ("у халодным ззянні нябес" [7, 166], "*майскае ранне*" [7, 259], "*Падняў твар ў гарачае неба, пад якім нястомна звінелі несмяротныя беларускія жаўрукі*" [8, 139], "*халадок нябёс, блакіт нябёс*" [7, 187]). Канцэпт "*неба*" прадстаўлены радам ключавых лексем: *неба – сонца (світанак, захад) – месяц – зоры*, якія рэпрэзэнтаваны сродкамі вобразнасці.

Так, напрыклад, у паэтычным ідыястылі выяўляюцца наступныя канцэптuallyна-значныя лексемы: *зоры* ("*пад алмазнай Вялікай Мядзведзіцай спіць туга мая на табе*" [7, 76], "*самотная зорка – ракета ціха падала ў ціхі Бетлеем*" [7, 226], "*ноч плыла агнямі і зорамі*" [7, 45], "*адвечны зор карагод*" [7, 241]), *месяц* ("*ля чоўніка месяца*" [7, 210], "*месяц за акном – і ён пяе*" [7, 356], "*выплывае месяця рог*" [7, 372]), *світанне* – прадвестнік дзённага святла (світанка), культ якога асабліва быў развіты і распаўсюджаны ў славянскай і ўсёй індаеўрапейскай культуры ("у водбліску згаральнае заранк" [7, 292], "*смяецца зара*" [7, 187], "*ісці... туды, дзе сонца ўсходзіць*" [7, 323], "*верх фургона дарэмна ловіць зару*" [7, 252]), народна-паэтычныя ўяўленні паняцця "світанна-зары" ўкаранелі і ставяцца да ліку найболей устойлівых.

Часцей пісьменнік засяроджвае ўвагу на вечаровым або ранішнім стане *неба*, на змене існасці, што складае рысы своеасаблівага беларускага хранатопу. У адрозненне ад паэзіі, дзе апісваецца ранак світанка, для прозы характэрным з'яўляецца ўжыванне захаду сонца, надвечорка, якое можа выконваць функцыю пейзажнай замалёўкі: (часта з выкарыстаннем устойлівага калароніму *залаты* ў значэнні праяўленне асноўнага колеру пры захадзе: "*залацістае вячэрняе неба*" [8, 304], "*залаты і шафраны захад шырокай паласой дагараў за ляснымі волатамі*" [8, 308], "*курган залаціўся ад нізкага сонца*" [9, 17], "*сонца хілілася на захад*" [9, 17]).

Сярод слоўнікавых тлумачэнняў *сонца* як канцэптuallyна-значнай лексемы інтарэс ў ППП творцы прадстаўляюць толькі пераносныя значэнні (параўн.: Цэнтральнае нябеснае цела Сонечнай сістэмы, якое з'яўляецца гіганцкім вогненным шарам, што вылучае цяпло і святло; 2. Святло, цяпло, якое вылучаецца гэтым свяцілам. 3. перан. Пра што-н., што з'яўляецца крыніцай жыцця, шчасця каго-, чаго-н... Пра таго, хто з'яўляецца прадметам пакланення, захаплення [5]), напрыклад: "*і сонца адно нам, і каханне, і зямля адна на дваіх*" [7, 305], "*ты, не плач, маё сонца, мой любы сыночак*" [7, 140]).

Сонца з'яўляецца крыніцай урадлівасці і дабрабыту (канцэптuallyныя сэнсы "сонца – дабро"; "сонца – золата"). *Сонца* нязменна паўстае перад намі як найвялікшая каштоўнасць (верагодна, і ў маральным, і ў матэрыяльным сэнсе, бо з сонцам звязаны ўраджай – аснова жыцця сялян). *Сонца* з'яўляецца нейкім ідэалам, цэнтрам дабра і дабрадзейнасці, а аддаленасць сонца і ўспрыманне яго як вечнага, нязменнага ("сонца – вечнасць"; "сонца – далечыня") дазваляе яму захоўваць становішча бажства. Менавіта таму апісанні, ў якіх прысутнічае *сонца* пазітыўныя, светлыя і сцвярджаюць успрыманне сонца і як духоўна значнага: "*лагодны і радасны ранак сотні сонечных зайчыкаў сыпануў мне на бок*" [7, 226], "*маленькі гарадок, заліты сонцам*" [7, 228], "*усё напоенае сонцам*" [7, 229], "*быў ранак сонечна-чысты*" [7, 282], "*жаўранак крыламі ў цымбалы сонечных праменьняў б'е*" [7, 310], "*О*

вясна! Таполі! Свеце мілы! Сонца німб! Аблокі! Сад! Рака!”[7, 177].

Вельмі актыўна выкарыстоўваюцца ў прозе словазлучэнні і сінтаксічныя канструкцыі, якія сведчаць аб успрыманні **сонца** як жывога і актыўнага суб’екта. Напрыклад, працэсуальныя **метафарычныя выразы** падкрэсліваюць вялікасць, усеагульную моц сонца ў параўнанні з якім на зямлі ўсё здаецца мізэрным (канцэптuallyныя сыходжанні **сонца – дрэва**): “раніцай сонца прабівалася праз плюшч”[9, 202], “праменні сонца ўсё часцей прабівалі сваімі дзідамі лістоту, яны прабіваліся ў самы гушчар, насустрач ім дымела зямля”[9, 285], “сонца схілялася і мякка заглядала пад лістоту. Нібы хацела праверыць, што там магло здарыцца за дзень”[10, 108], “сонца пералівалася і гуляла над шатамі дрэў”[10, 292]; **параўнанні**, заснаваныя на вонкавым падабенстве: “вочы праз слёзы ззялі, як сонца праз дождж”[10, 98], “любая, светлая, плач, як царэўна плача, як сонца праз дождж”[7, 363] (параўн.: “дожджык – царэўна плача”, “сонца ў кожнай слязе”[7, 138]), **станоўчыя эпітэты**, прычым выкарыстоўваецца не прамая адзінкавая намінацыя, а нераскладальнае спалучэнне: сталы эпітэт, сярод якіх устойлівым і часта ўжывальным з’яўляецца **вялікі**, + слова: – “лямантуе з курганаў аб вялікім сонцы ўся родная зямля”[10, 46], “Вакал было сонца, раставалі над ім шэрыя наздраватыя сумётны, бялелі далечы... Першы жаўрук захлынаўся над снягамі, і яму было добра, бо гэта ён прынёс і падарыў нівам сонца”[10, 45], “бачыце сонца сядзе. Вялікае сонца нашай зямлі. Яно будзе новым”[8, 128], дзе “вялікае” набывае кантэкстнае значэнне ісцінасці, справядлівасці, перамены да лепшага.

Сімволіку **сонца** разглядаюць звычайна з двух пунктаў гледжання: як крыніца цеплыні, сонца сімвалізуе жыццёвую сілу, чароўную стваральную энэргію, вечную маладосць і запал, а ў якасці крыніцы святла яно ўяўляе ісціну, веданне і інтэлект. У Караткевіча ў ППІ можна выдзяліць наступныя канататыўныя прырошчванні сэнсаў:

- **сонца** праўды, ісціны, веры, веданне (“і праўдай і сонцам праклятыя”[7, 279], “будзем верыць і заўтра сонца абагрэе свет ізноў”[7, 295], “паднімайцеся, добрыя людзі, кроцце поруч са мною да сонца”[7, 332], “чарапаха гісторыі, я навольна да сонца іду”[7, 192]);

- **сонца** славы; аб тым, хто ўславіўся ў якой-небудзь вобласці мастацтва, навукі ці важнай дзейнасці “з ярым сонцам веннай славы, што і ў марах пражыве”[7, 297], “славу, сонцу якой пазайздросіць і космас, і людзі, і бог”[7, 278].

- **сонца** каханья; пачуццё роўнае па сіле сонцу, знаходзіцца на адным узроўні: “і сонца адно нам, і каханне, і зямля адна на дваіх”[7, 305], “блізка сонца, каханне, вясна”[7, 310], “О каханне маё бясконцае... за табой, як за светлым сонцам, на штодзённай дрыгве іду”[7, 164], “у дарэмным маранні аб згаслым сонцы”[7, 167], “тут спакой, любоў і радасць, сонца ззяе ў добрым небе”[7, 196],

- **сонца** – каханы чалавек; аб кім-небудзь вельмі дарагім, каштоўным, што з’яўляецца крыніцай, цэнтрам чаго-небудзь каштоўнага, высокага, жыццёва неабходнага: “ён сонца маё. Хіба што з сэрцам толькі гэтае святло ў мяне ўзяць можна”[8, 65], “я сонца (каханую) над вадою ўзнямаю”[7, 339], “дзе ты, далёкая і белапенная, у сонцы народжаная і расе... сонца нясе мне празрыстай рукой”[7, 358], “дзе ты, сонца маёй душы?”[7, 159], “тая, што

сонцам была ў жыцці недзе далёка”[7,175], “я знайду цябе, сонца, возьму, забяру, бо мяне без цябе няма”[7, 225], “ты мне сонца! І мора!”[7, 197].

Увесь шматвяковы вопыт па назіранню за прыродай, яе атасамліванне з жыццём чалавека і месца чалавека-часцінкі ў ёй – знаходзіць сваё выразэнне пры апісанні **неба, месяца, зор, сонца**, згадваючы пра іх, аўтар не абыходзіць увагай і родныя мясціны, і свой народ як неад’емнае цэлае (прыгадаем, вобразнае нападэнне базавага збіральнага канцэпта **радзімы** ажыццяўляецца за кошт ужывання канцэптuallyна-значных лексем, таму такія згадкі могуць разглядацца як сыходжанні канцэптuallyна-значных лексем):

неба (месяц, зоры, сонца) – **каханне, ішчасце**: (“свеціць з неба мне тваё каханне, быццам месяц, не сваім святлом”[7, 203], “ты – месяцчк мой, гномік мой”[7, 363], “ішчасце і сонца, што сышло на нашы палі”[7, 53]);

неба (месяц, зоры, сонца) – **вада**: (“мора, зоры і азёры, якія ў вечнасць забяру”[7, 245], “ніха ўзнісіцца пастка рыбацкага сака, ловіць зоры і іх адпускае на дно”[7, 270], “у поўнай сонцам вадзе”[7, 251 “над вялікай гарой стаяў месяц. І гэты месяц працягнуў да іх па вадзе срэбны доўгі кілім, набягаў золатам на іхнія босыя ногі. Напляваў і вяртаўся, напляваў і вяртаўся” [8, 435]);

Часцей за ўсё назіраецца канцэптuallyнае сыходжанне **рака – неба**, якое прадстаўлена ў пісьменніка дзвюма мікрапаламі:

рака – неба – сонца (“бачыце, над плынямі Дняпра, поўнае пачытнай дабрывёю, сонца павісае над вадою” [7, 220], “толькі адзін прамень падаў... на нябачную ваду, мякка залочычы дно” [9, 156], “Вышэй Сухадолла вялікая рака разлілася на дванаціць вёрст. Сонца гуляла ў ёй, і побач з гэтым магутным ззянем мізэрнымі здаваліся бліскаўкі манастырскіх купалоў на тым беразе” [10, 77]), дзе у Караткевіча сонца па сваёй велічы і магутнасці суадносіцца з Дняпром як дзве роўныя сілы;

рака – начное неба – звёзды (месяц) – човен – каханне: (“перакрэслішы вудай смугу агнявую, я гляджу ў свінцовы і грывельны змрок” [7, 269], “месяц заліваў люстра ракі” [8, 119], “ноч і рака... дай мне гэту зямлю з табою абняць...над вялікай ракою каханне ідзе” [7, 182]).

Такі рамантычны вобраз, які складаецца з градацыйнага нарошчвання канцэптuallyны сэнсаў: **рака жыцця – човен – зорнае неба – людзі – ішчасце** (скразны для ППІ аўтара), – выконвае ролю фінальнага акорда ў развіцці адносін паміж героямі. У большай ступені гэта характэрна для прозы У. Караткевіча. У пацверджанне прывядзем некалькі прыкладаў: “Недзе далёка, на курсу парахода, гарэла нізкая сіняя зорка. Стоячы на носе парахода, яны плылі проста на яе... і бясконцы быў шлях да сіняй зоркі” (ап-не “У шалашы” [8, 189]), “каўчэг гнала, злёгку пагойдваючы на хвалях, і зверху глядзелі на яго зоры, якія тысячы разоў бачылі гэта і ўсё ж не стамляліся зайздросіць зямной цеплыні” (ап-не “Блакiт і золата дня” [8, 208]); “Ён стаяў і глядзеў на свет. Дрэвы замерлі. Блішчала шырокае ўлонне Дняпра... Неба высытала, нечакана для пачатку лета, тысячы зор... у яе нагрэзліва- блізкіх вачах былі два маленькія адбіткі Шляху Прокцаў” (гісторыя кахання паміж Алесем і Майкай у рамане “Каласы пад сярпом тваім” [9, 338-339]) . У такіх кантэкстах на першы план выходзіць пачуццёвы вобраз, які ўвасабляе індывідуальна-аўтарскую канцэпцыю

міру аб гармоніі міжасобасных адносін

неба (месяц, зоры, сонца) – **дрэвы** (“манументы-дрэвы дастаюць да зор”[7, 43], “мрэлі ў сонцы паўдзённым шаты”[7, 266], “для сонца новы парастак раджаў (жолуд)”[7, 272], “небасхіл пасмяхаўся праз дубы”[7, 308],). У ППП пісьменніка назіраецца канцэптуальнае сыходжанне

дрэва(дуб) – **неба** (“небасхіл пасміхаўся праз дубы”[7, 308]), “над неба ў блакіце Дуб-Атлас падставіць плячо”[7, 236], “галіны пагойдваліся, нібы сам купал неба велічна гойдаўся на іх”[7, 390],), якое прадстаўлена асобным мікраполям:

дрэва(дуб) – **неба- сонца** – **месяц** (“дуб, нібы выцягнуў адну руку, каб вечна лавіць яго мясячнае і сонечнае святло”[7, 64], “васемсотгадовы дуб цягнуў да сонца свае апераныя галіны”[7, 323]). Выкарыстанне метафарычных канструкцый у такіх апісаннях стварае вобраз дрэва – жывой істоты, акрамя таго дрэва па сваёй велічы, моцы і неабсяжнасці суадносіцца з сонцам і небам як роўныя сілы.

неба (месяц, зоры, сонца) – **зямля**. Зямля ў сувязі з небам дае нам той свет, у якім мы жывем (“свет вакол быў жоўты ад іржышчаў і хрустальна-сіні ад неба” [9, 375] “адзінокі, як месяц над нівамі”[7, 361], “над полем месяц двухрогі”[7, 263],). Найбольш распаўсюджана канцэптуальнае сыходжанне

зямля – **сонца**, дзе зямля, Радзіма параўноўваецца з сонцам: (“на бласлаўнай, на сонечна-змрочнай зямлі”[7, 294], “сонца сышло. Трапяткое, гуляе па хвалях сініх, па зямлі беларускай, па светлых палях”[7, 339], “Зямля мая... высокая і чыстая, як сонца”[7, 224], “маленькі астравок маёй зямлі... такі харошы, як сонца, бор і родныя палі”[7, 381], “у праменнях сініх купалася зямлі”[7, 154]), у некаторых кантэкстах **сонца** выступае як сімвал лепшай долі для радзімы, веры (“сонцам любові ўспыхнула твая Беларусь”[7, 279], “І сонца ёсць. І ёсць мая радзіма”[7, 162], “О зямля мая ў сонцы зітханняў і зыбу!”[7, 374], “капаюць слёзы... нібы ўспаміны аб сонцы... і аб навекі далёкай зямлі”[7, 212]). У такіх выпадках сугучным становіцца сэнс канцэптуальных сыходжанняў

неба (месяц, зоры, сонца) -- **шлях, народ** (“да зорак распалена-белых ты праклаў незабыўны шлях”[7, 366], “цвёрда ведае родны народ – сонца светлым устане над жытам”[7, 65]).

Як у паэзіі, так і ў прозе начное неба асвятляюць **зоры** (“на ультрамарынавым небе засвяцілася навароджаная зорка” [8, 355], “Месяц уыходзіў над пустыняй. І яна была пад месяцам бясконца, як неба.

А над ёю гарэлі, амаль не міргаючы, тысячы зор”[8, 296]), месяц (“месяц плыў над балотамі” [8, 176], “месяц цьмяна асвятляў наіву кавалькаду” [8, 186], “снег... бывае сіні. Калі гарыць над ім месяц”[8, 296]). Слоўнікавае значэнне лексемы месяц (месяц як частка поўні[5]) знаходзіцца па-за ўвагай аўтара і становіцца аб’ектам вобразнасці.

У ППП У. Караткевіча можна выдзяліць вобразную асацыяцыятыўную паралель **зоры** – **вочы чалавека** заснаваную на вонкавым падабенстве зорнага мігцення і свету з бляскам вачэй чалавека, асветленых пачуццямі, а ў рамане “Каласы пад сярпом тваім” звязана з нараджэннем каханна “Трэба назваць дзве гэтыя зоркі... Зорка – Майка і зорка – Алень”[9, 252], “зоркі за акном вясёлкава расплываліся ў яе вачах... зоры ззялі над галавою. Раптам нібы нехта сытануў іх у траву. Слабья, зеленаватыя, яны мігцелі ў ёй, амаль над нагамі. Гэта былі светлякі. Зоры ззялі над яе галавою, зоры ззялі ў валасах.”[9, 362], **вочы** – люстра душы, а ў пісьменніка адбітак начнога неба, зор, таму часта вочы каханай параўноўваюцца з зорамі, каб падкрэсліць чысціню, адкрытасць намераў і пачуццёў (“у яе пагрозліва-блізкіх вачах былі два маленькія адбіткі Шляху Прокцаў.”[10, 339], “у яе вачах былі зоры, толькі цяпер іншыя. І ён гасіў і гасіў гэтыя сусветы вуснамі, а яны зноў узніклі, і ён не змог з імі нічога зрабіць, бо яны жылі... І ўзышло ззянне! Ззянне, падобнае на мільяды далёкіх і блізкіх сонцаў, якія потым сталі чорныя”[10, 340], “прыцягнуў яе да сябе, павачыў у вачах адбіткі зор” [8, 120], “на дне тваіх вачэй блішчэлі зоры”[7, 179], “у глыбінных, як неба, вачах адбіваецца, бы ў палонні, зачараваны Млечны Шлях”[7, 331], “а вочы – два глыбокія сусветы”[7, 179], “каб навекі адбіліся зоры ў тваіх і дзіцячых вачах”[7, 227], “два неба, дзве маленькія карты зорных, што зялі блізкаў дарагіх вачах”[7, 342], “вочы каханья, шэрыя, мяккія зоры”[7, 78] – спадарожнікам ўзнёслага пачуцця каханна ў такіх кантэкстах з’яўляюцца **зоры** як элемент рамантычнага малюнка.

Такім чынам, канцэптуальная лексема **неба** ўваходзіць у састаў базавага збіральнага вобраза **Радзіма**, мае адметную сэнсавую напоўненасць і семантычную звязанасць з іншымі лексічнымі дамінантамі, выконвае канцэптаўтаральную функцыю і ўваходзіць разам з імі (*ніва, рака, дрэва, народ, зямля*) ў індывідуальна-аўтарскую канцэптасферу, што дазваляе пазначаць дадзены славесны вобраз як адзін з ключавых для ППП У. Караткевіча.

Літаратура

1. Виноградов, В. В. Проблема авторства и теория стилей / В. В. Виноградов. – М., 1961. – 655 с.
2. Бабенко, Л. Г. Лингвистический анализ художественного текста. Теория и практика: учебник; практикум / Л. Г. Бабенко, Ю. В. Казарин. – М.: Флинта: Наука, 2005. – 496 с.
3. Тарасова, И. А. Категория когнитивной лингвистики в исследовании идиостиля / И. А. Тарасова Языкознание. Вестник СамГУ. 2004. №1. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://vestnik.ssu.samara.ru/gum/2004web1/yaz/yaz20041.html/>. – Дата доступа: 20. 08. 2008.
4. Шецо, Л. М. Прозо-поэтический идиостиль как единое концептуальное пространство (на примере ЛСП «вода» в текстах произведений В. Караткевича / Л. М. Шецо // Веснік УА «МДПУ імя І. П. Шамякіна» 2008. № 4. С. 81-86.
5. Глумачачальны слоўнік беларускай мовы. Т. 1-4. / [Рэд. тома Г. Ф. Вештарт, Г. М. Прышчэпчык]. – Мн.: Гал. рэд. Беларус. Сав. Энциклапедыі, 1980. – 768с.
6. Даль В. И. Толковый словарь русского языка. Современная версия. – М.: Изд-во ЭКСМО-Пресс, Изд-во ЭКСМО-МАРКЕТ, 2000. – 736 с.
7. Караткевіч, У. Вершы, паэмы / У. Караткевіч // Збор твораў: у 8 т. – Мн.: Маст літ., 1987. – Т. 1. – 431с.
8. Караткевіч, У. Аповесці, апавяданні казкі / У. Караткевіч // Збор твораў: у 8 т. – Мн.: Маст літ., 1988. – Т. 2. – 511 с.
9. Караткевіч, У. Каласы пад сярпом тваім / У. Караткевіч // Збор твораў: у 8 т. – Мн.: Маст літ., 1989. – Т. 4: Раман, кн. 1. – 399 с.
10. Караткевіч, У. Каласы пад сярпом тваім / У. Караткевіч // Збор твораў: у 8 т. – Мн.: Маст літ., 1989. – Т. 5: Раман, кн. 2; Зброя: Аповесць. – 527с.